

Rörvattnet

En fjällbys historia

Sammanställd av Hans Andersson, Stockholm
och Björnbacken, Rörvattnet.

Uppgifterna är hämtade från diverse tryckta och muntliga källor hösten 2016.
Martin Högvall har gjort den redaktionella utformningen

Texten är under ständig bearbetning. Har du något bidrag eller tycker du
att något saknas, skriv då till:
rorvattnet@hotmail.com

Innehåll

1. Byns födelse.....	3
2. Gårdarna förr	6
3. När telefonen kom till byn	8
4. Skolan.....	11
5. När vägen kom till byn.....	12
6. När posten kom till byn	15
7. Tiden under och efter andra världskriget.....	15
8. Skogsepoken	16
9. Vattenkraftsepoken.....	18
10. Hotagens kommun.....	22
11. Affärerna	23
12. ”Industriepoken”	24
12.1. Hotellet.....	24
12.2. Fiskeskolan	25
12.3. Flug-Pelle.....	26
12.4. Timmerhusfabriken.....	27
12.5. Campingen.....	28
12.6. Vatten och avlopp.....	29
13. Intresseorganisationer för Rörvattnet	30
14. Vadan och varthän?.....	31
Appendix	
Bilaga 1. Ockupanterna på Höberg	32
Bilaga 2. Rädda Lill-Juthatten.....	34
Bilaga 3. Om gårdarna kring Rörvattnet	35
Bilaga 4. Bilder från förr	40

1. Byns födelse

När föddes Rörvattnet? När kom de första inbyggarna vandrande från sjön Hotagen upp längs ån västerut fram till den sjö som så småningom fick namnet Rörvattnet?

Torbjörn Högvall har beskrivit tidens början på det här sättet:

Rörvattnet har – som allting här i världen – en lång historia, och vi kan troligen inte spåra allt av det. Till att börja med har det funnits människor här på trakten, av och till, sedan slutet på istiden. Isen låg tjockast (3000 m) 10–20 mil österut (vid den s.k. isdelaren). Det som först smälte fram var därför fjällen västerut, och tidiga jägare och fiskare kom upp hit från norska västkusten efter hand, från ca 9000 f. Kr.

Den trenden har hållit i sig länge. Västjämmland koloniserades väsentligen från Norge, från sten- och bronsålder till medeltid. Förutom fiske och jakt var attraktionen betesmark. Seterbruket (norska fåbodväsendet) trängde på över vattendelaren allt efter som befolkningsmängden steg längs Atlantkusten, och ur fåbodarna kan efter hand komma permanent bebodda gårdar.

De äldsta boplatserna i vår trakt fanns inte nere i dalarna, längs de större sjöarna, utan de fanns i fjällkanten, där det naturliga sommararbetet var gott, och tillräckligt med foder kunde skördas på myrarna för rimliga vinterbehov. Odling i egentlig mening kom först efter hand och alltså i andra hand, kanske med litet korn, men inte minst rovor, och i modern tid potatis. Tolta och kvanne ur skogen var inte heller att förakta, förutom bären förstås. Jakt, slakt och fiske var självskrivna.

Det bör påpekas att det fanns svensk konkurrens om fjällbetena också. Från de tätbefolkade jordbruksbygderna åt Storsjön till kom det på försommaren många och stora boskapsdrifter som gick till sina traditionella fåbodarna här uppe. Rödön och Alsen har satt spår här. Stor- och Lill-kingen har sina namn från Kingsta i Näskott, som följt av att Kingstabönnran hade buan vid det vi nu kallar Stor-kingen.

Spåren från bronsålder och medeltid är numera i allmänhet utplånade men fortfarande kan man hitta ett fåtal fornlämningar. Vid Hotagens kyrka finns en rest av en ödekyrkogård, i västra delen av Röt Viken finns ett fångstgropssystem och vid Slätten väster om Rörvattnet fossil åkermark. Någon dokumentation om den tidens levnadsvillkor i Hotagen med omnejd finns av naturliga skäl inte.

I en publikation som gavs ut av Krokoms kommun 1988 berättar Curt Lofterud om slutet av 1700-talet som han kallar nybyggartiden och som väl får anses vara den egentliga Hotagsbygdens födelse.

Det var ingen slump, menar Lofterud, att byarna Gunnarvattnet, Valsjöbyn och Rörvattnet började bebyggas på 1760- och 1770-talen. Nere i Stockholm hade regeringen ledd av hattarna – ett politiskt parti som innehade makten i Sverige under den så kallade frihetstiden – redan 1739 beslutat att öka Sveriges befolkning och att stärka Sveriges ekonomi.

Beslutet uppmuntrade nybyggarverksamhet genom att ge skattefrihet i 10, 15 eller t o m 25 år till dem som bröt upp nybyggen; man

förstod att invånarna i de norrländska obygderna hade så ont om kontanter att de inte kunde klara de första åren på nybygget utan att få stöd.

I en kungörelse från den 4 april 1770 slogs det fast att var och en som ville starta ett nybygge på Kronans mark skulle, förutom viss skattefrihet, även få två års behov av råg och sex års befrielse från att betala utgifter som var förknippade med bosättningen. Om man hade mer än fyra barn under femton års ålder så skulle man också få en halv tunna säd per år och "överskjutande" barn tills dess det yngsta barnet fyllt sex år.

Curt Lofterud konstaterar att detta var landets första barnbidrag och att det upphörde vid sex års ålder var självklart på den tiden eftersom barnen då ansågs vuxna nog att delta i arbetet.

Regeringen förde alltså redan under 1700-talet en medveten regionalpolitik för att få folk att flytta ut till glesbygden.

År 1761 kommer de två första nybyggarna till Valsjöbyn och år 1767 började Gunnarvattnet att bli bebyggt. Exakt vilket år nybyggarna började odla mark i Rörvattnet är oklart men det skedde senare än i området längre norrut. Det berodde på att samerna hävdade sin rätt till ett betydande markområde kring Rörvattnet med omnejd.

Det finns ett möte dokumenterat från den 27 juni 1770 där samerna Nils Larsson i Grubbdalsfjäll och Klemet Jonsson i Ansigtstjäll (Ansätten) medför ett så kallat böxelbrev (arrendekontrakt) från 1654 som visade att de faktiskt arrenderade området från Skärvången–Ansätten–Juthatten–Kingsjön–Sögsjö (Skogsjö) för en riksdaler per år. Samerna ville understryka att de länge haft dessa marker som betesmark för renarna och för jakt. Om ett nybygge skulle anläggas här skulle enbart själva fjällen bli kvar av deras betesmarker, menade de, och det kunde inte tillåtas.

Kronobefallningsmannen J. Berg hade fått i uppdrag av landshövdingen att syna in området för några Offerdalsbönder som ville anlägga nybyggen vid Rörvattnet och han lät sig inte bevekas utan fullföljde sitt uppdrag. Sex Offerdalsbor fick således den 19 oktober 1770 tillstånd att anlägga nybyggen vid Rörvattnet. Området som utstakades 1772 var 1,2 kvadratmil (12 000 ha) stort.

Samernas rättigheter beaktades alltså inte, vilket var helt i linje med myndigheternas strävan att vidga den fasta bebyggelsen i Norrlands inland. Curt Lofterud menar att det är här som motsättningarna mellan samerna och "storsamhället" börjar. Kanske det, men liknande exproprieringar av samernas gamla områden skedde även på andra håll i Sverige.

De första byggena i Rörvattnet kom alltså till i slutet av 1700-talet. Antalet nybyggare var till en början blygsamt men 1830 finns fem bönder förtecknade som tillsammans betalade 6 riksdaler banko i

skatt. Nybyggarna livnärde sig på boskapsskötsel, jakt och fiske, dvs. ett utpräglat självhushåll.

Rörvattnet förblev en typisk norrländsk bondby under hela 1800-talet och långt in på 1900-talet. När andra världskriget upphörde 1945 blev efterfrågan på arbetskraft stor i andra delar av Sverige och det lönade sig bättre att flytta och bli lönearbetare än att vara bonde. Självhushållens ekonomi blev inte bärkraftig när folk behövde pengar till bilar, traktorer, TV-apparater, kyl och frys, mjölkmaskiner. Många i trakten drog söderut, en del till Storsjöbygden och en del reste ända till Amerika för att finna lyckan.

Skogen skulle ha kunnat ge goda inkomster, men över 75 % av byns skogsmarker hade redan före 1920 sålts till skogsbolag. Numera äger skogsbolagen ännu mer av skogen.

År 1974 såldes byns sista ko (Martinssons i Råken) och åkrarna har sedan vuxit igen mycket snabbt. När kraftverksbyggena i Stensjön kom igång på allvar 1965 byggdes flera hus för att ge service till anläggarna. Efter kraftverksepoken behövdes de inte längre. De flyttades till Valsjöbyn och till Rörvattnet och blev bland annat turisthotell och fritidshus. Många krafter drog igång olika turistaktiviteter – skidbacke med lift, fritidsfiske, fiskeskola, fritidsstugor, campingplats.

Dagens turister är mest intresserade av fisket och jakten och anar – liksom andra mer eller mindre tillfälliga besökare – föga av byns långa historia. I början av 1800-talet fanns det cirka tio bofasta i Rörvattnet. Under byns ”storhetstid” i 1900-talets mitt fanns ett hundratal invånare.

Numera är det åter bara ett tiotal som är skrivna i byn. Snart är alla borta av dem som har minnen av hur det var förr i tiden i Rörvattnet. Nils-Erik Pålsson, som själv har god koll på det som varit, refererar ofta till Helge Jonasson född 1913 i Röt Viken och som hade ett knivskarpt minne för personer och händelser i bygden. Helge, som dog häromåret, var den kanske siste av alla som kunde berätta om förgången tid och som hade koll på Hotagens och Rörvattnets historia från ”tidens början”. Nils-Erik och Helge strövade omkring på kyrkogården i Hotagen för en del år sedan. Vid nästan varje gravsten stannade man upp och Helge kunde berätta en historia om alla namn på stenarna. Den kunskapen är nu borta. Därmed försvinner också den kontinuitet som förr var så viktig i varje bygd – det institutionella minnet. Vi har blivit i stort sett historielösa...

2. Gårdarna förr

Inte mycket finns kvar i Rörvattnets by som minner om hur livet såg ut när man levde på vad naturen kunde erbjuda.

Curt Lofterud nämner några platser i Rörvattsdalen som fortfarande kan ge viss inblick i livet på nybyggena. Långt väster om Rörvattnet ligger – eller låg, får man kanske numera säga – tre gårdar ”bortom all ära och redlighet”.

Gårdarna ligger på rad efter varandra utmed Grubbdalsåns sträckning från Kingen-sjöarna längs berget Juthatten till fjället Bielnie i väster. Det var under första halvan av 1800-talet som nybyggena spreds in i fjälldalarna och djupare in i skogarna och 1836 ansökte Roland Rolandsson om att få ta upp ett nybygge i vad som nu kallas Höberg. Valet av Höberg var självklart, menar Lofterud. Här fanns gott om bete i de fruktbara sluttningarna under Höbergsfjället. Där fanns mängder av starmyrar som kunde ge vinterfoder åt många djur. Grubbdalsån och Höbergstjärnarna gav fisk och i skogarna fanns fågel att snara och pälsdjur att fånga.

Men naturens gåvor måste erövrats genom hårt arbete och mångsidig kunskap. Familjen var praktiskt taget självförsörjande – endast yxa, såg, lie och kniv och andra järnverktyg kunde köpas och fraktas den milslånga vägen från Rörvattnet eller Linnaset i Norge. Allt annat som man behövde tillverkades på plats. Huset, ladugården och ladorna byggdes av timmer från skogen. Spisen murades av skiffersten. Av fåren fick man ull som tvättades, kardades, spans och stickades eller vävdes. Kött och fisk saltades och förvarades i källaren under köksgolvet. Skinnen från djuren garvades och bereddes för att bli skor, handskar, remmar osv. Mjölken blev till smör, ost och mesost.

Fisknäten bands av tagel (från hästens man och svans) till över- och undertärn och maskorna tillverkades av lingarn. Tallbark eller björknäver blev flöten och som sänken användes stenar i ”näverpaket”. Fågelsnarorna gjordes av tagel och senare av tunn mässingstråd. Hjortron, lingon och blåbär syltades och gav tillräckligt med vitaminer under de långa vintrarna.

Så småningom blev det ytterligare en gård i Höberg, en i Arvasslia (som var en bosättning på den norska sidan gränsen) och därefter tre i Grubbdalen längst västerut. Sex familjer försörjde sig alltså på vad naturen gav. Tänka sig, skriver Curt Lofterud, att över 30 personer fick sin bärning i dalen där inte ens en enda person kan livnära sig idag!

Stigen från parkeringen vid Lill-Kingen till Höberg är fortfarande synlig, även om man numera lättast når Höberg från skogsbilvägen nordväst om Lill-Kingen. Fortfarande kan man ana spår efter släpor

och kärror. Tunga bördor med salt, socker och verktyg har burits till Höberg, Arvasslia och Grubbdalen. Tunga bördor med smör, ost och mesost, bär och skinn har släpats till Rörvattnet.

Från Höberg blir stigen smalare. Bosättningen längre in i dalen startade senare och upphörde tidigare. Halvvägs upp till Arvasslia passerar man bäcken som rinner ut ur Höbergstjärnarna. Där finns fortfarande (om man skärper blicken) resterna av en damm och tio meter längre ner ruinerna av en såg och en kvarn som byggdes på 1920-talet. Där har Höbergsborna sågat mycket virke och där har de malt den säd de köpte nere i byn. I Höberg mognade inte säd annat än gynnsamma år. För att få nymalt mjöl till en limpa fick man alltså gå 2,5 km till kvarnen med sädessäcken på ryggen för att sedan gå hem och baka sin limpa. Men tiden var, på den tiden, ingenting – inte heller en kort vandring på 5 km tur och retur.

På tal om sågverk – redan i slutet av 1800-talet hade Rörvattsborna byggt ett sågverk i Rörvattsån. Där tillverkades allt byggmaterial som behövdes för eget – och kanske även andras – behov.

Nedan ses sågningslistor från 1893 och 1894 som upptar namnen på de flesta av dåtidens Rörvattsbor. Timpriset för sågning låg på 25 öre. Det kan låta modest men skulle idag motsvara drygt 200 kr. Som synes betalade ”Delegare” något lägre pris än ”icke delegare” som fick punga ut med hela 30 öre.

Sägningsskilda vid Rörvattnets Säg år 1893

Delegatens omf. Namn.	Sägningsskilda för 1893				Totalsumma för			
	Delegatens		iakttagelse		Delegatens		iakttagelse	
	Tim	Min	Kr	Öre	Tim	Min	Kr	Öre
And. Palmstedtson	15 1/2	25	3	68				
O. Wikman					2 1/2	30		75
L. Björk					2 1/2			75
And. Engström	9			25				
Carl. Andersson					2			60
L. Eriksson	11 1/2			25				
J. Palmström	11 1/2			25				
Dan. Carlsson	2 1/2			50				
Göran Jönsson	9 1/2			25				
Pöytä Pöytä	13 1/2			31				
E. Mattsson					3			90
Carl. Eriksson	4 1/2			15				
And. Jönsson	5			25				
Os. Jönsson	2			15				
Dan. Jönsson	2 1/2			15				45
Andersson					15 1/2	4		75
Summa.	86 1/2			2158				700

Sägningsskilda för Rörvattnets Säg år 1894

Dan. Carlsson	46 1/2	25		1131				
And. Engström					2	30		60
And. Eriksson	14 1/2			365				
And. Jönsson	11 1/2			288				
And. Palmström	5			125				
Summa.	76 1/2			1909				60

Lista över dem som sågade virke vid Rörvattnets såg 1893 – då det var många byggen på gång – och 1894.

3. När telefonen kom till byn

Telefonen som kommunikationsmedel nådde Rörvattnet år 1918. Telefonstolparna fick transporteras med hästskjuts från Krokombyn till Rötvik och vidare till Rörvattnet – en lång resa på den tiden.

Kostnaden för linjebygget uppgick till drygt 2000 kr för arbetet inklusive frakterna från Krokombyn. Material- och anläggningskostnaden var 1 788 kr och 91 öre. Allt enligt den bevarade kostnadstablan:

Tabell öfver Kostnaderna för anläggning af
telefon Rötvikin - Rörvattnet. år 1908.

Lin <u>Pär Pålsson</u> : Skjuts af material fr Krokum	296. -		
2 dagverk : 10 f	20. -		
10 st stälpar / franköring	20. -	336. -	
" <u>Per Pålsson</u> : 10 " " "		20. -	
" <u>Olof Edvinsson</u> : 24. " dagverk : 10 f	240. -		
10. " Stälpar : 2	20. -	260. -	
" <u>Gabriel Eriksson</u> : 12. " " "	24. -		
2 " dagverken	20. -	44. -	
" <u>Olof Pålsson</u> : 15 " Stälpar : 2	30. -		
10 " dagverk, häst-kar	200. -	245. -	
" <u>Erik Jonsson</u> : 9. " Stälpar : 2		18. -	
" <u>Gabr. Andersson</u> : Skjuts af 762 kg från Krokum	304. 80		
10 st Stälpar : 2	20. -	324. 80	
" <u>Jonas G. Jonsson</u> : 25 dagverk : 10		250. -	
" <u>Alf Jonsson</u> : 24 " " "		240. -	
" <u>Erik Mattsson</u> : 8 " " "		80. -	
" <u>Jonas Jonsson</u> : 19. " " "		190. -	
" <u>E. A. Jernberg</u> : 5 st Stälpar : 2	10. -	10. -	
Forlän fr Krokum		625. -	
" <u>Olof Andersson</u> : dagverk		21. -	
" <u>N. R. Jonsson</u> : " "		6. -	
" <u>Revisj. Telegrafverket</u> : Anläggning, kostnad & material.		1788. 91	

Kostnaden för den första telefonledningen från Rötvikin till Rörvattnet. Materielet transporterades med hästskjuts från Krokum till bygget. Det var tunga lass. I backarna kring Tulleråsen fick man låna in en extra häst för att kunna bemästra motlutet.

Den första växeln i Rörvattnet hade länge bara några få abonnenter (kommunalkontoret, Jonas Jonssas åkeri, de två affärerna och sedermera luftbevakningstornet) och var av manuell slag en bra bit in på 1960-talet. Kopplingen av samtal gjordes av en telefonist via proppar som sattes samman i ett koordinatsystem, en s.k. proppväxel. Från början var det en s.k. samtalsstation; man kunde ringa och be att få tala med någon i byn. Växeln fanns i Olle Pålsas hus. Om den uppringande ville ha tag i en särskild bybo skulle det meddelas personen som då fick ringa tillbaka. Samtalet kostade 20 öre.

Luftbevakningstornet? Ja, bakom skolan finns fortfarande kvar det torn som uppfördes för luftbevakning och som var bemannat under andra världskriget. Tanken var att man i god tid skulle se om fientliga flygplan passerade gränsen och att man då skulle kunna ringa till militärledningen för att anmäla observationen bakom skolan.

Antalet abonnenter ökade raskt efter andra världskriget och telefonen underlättade avsevärt livet i glesbygden. Även till bosättningen längst inne i Grubbdalen drogs så småningom en telefonlinje via Höberg. Den är dock nedtagen sedan länge, men stolparna finns kvar.

Växeln flyttades under krigets sista skede till Sjögården. Helt manuella växlar vid publika telefonstationer försvann i Sverige huvudsakligen under 1950- och 1960-talen. I Rörvattnet skedde det år 1968. Den sista manuella svenska telefonstationen i Arvidsjaur automatiserades för övrigt 1972. Den moderna tekniken kom sent till Norrlands inland.

4. Skolan

Skolan i Rörvattnet började verksamheten år 1918. Året efter blev det en fast småskola i byn och läsåret 1924/25 omvandlades den till en fast folkskola. För det mesta undervisade en lärare i samtliga klasser i årskurserna 1–6. Elevantalet var oftast kring tjugo.

Undervisningen i skolan pågick till höstterminen 1946 när elevunderlaget sviktade. Då fanns endast tre barn i skolan eftersom många av barnen i Rörvattnet började i Evangeliska Fosterlandsstiftelsens skola i Hillsand, strax utanför Strömsund, där de fick fri mat och husrum.

Barnen i Rörvattnet hänvisades sedan till småskolan i Röt Viken och folkskolan i Hotagen.

Hotagens kommunalfullmäktige beslöt 1948 att överlåta skolan till Rörvattnets by – för övrigt samma år som skolan och byn fick elektricitet från den nya kraftstationen i Kvarnfallet.

Skolbyggnaden finns ännu kvar och förvaltas av Rörvattnets Byalag. Lokalen används numera av Rörvattnets Intresseförening och kan hyras av den som så önskar för andra tillställningar.

Christina Falkengård har skrivit om skolans historia och den som vill veta mer kan läsa berättelsen på den skylt som finns monterad på skolbacken.

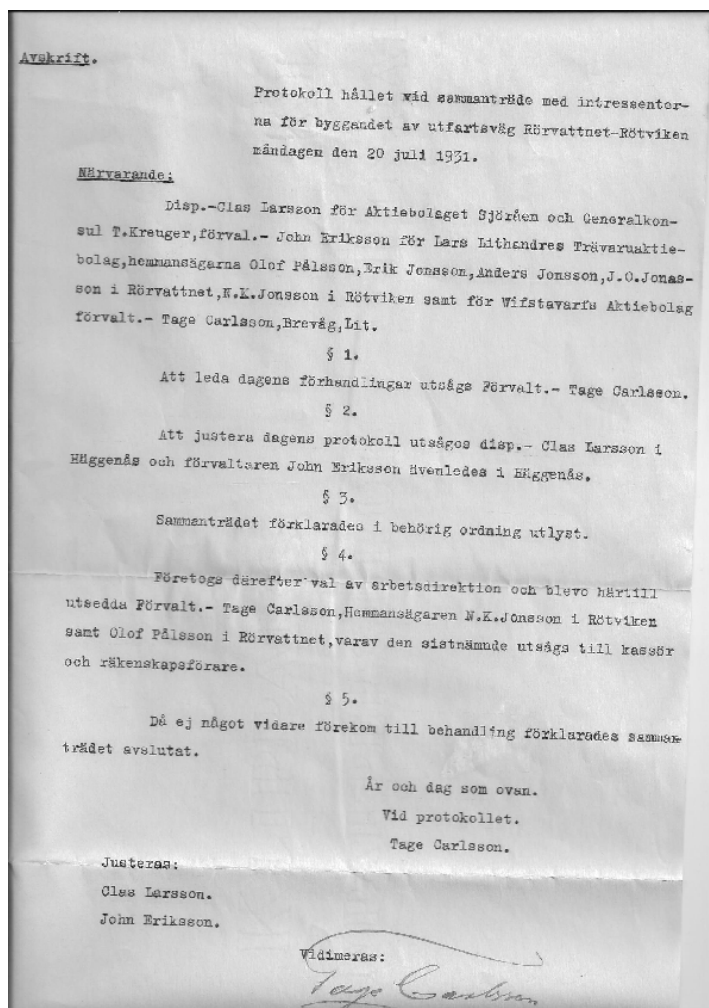
Rörvattnets skola någon gång runt 1930. Flickan i mörk klänning (tredje från vänster) är Hilma Lorentzson, född Gabrielsson, troligen den enda på bilden som fortfarande finns i livet (2019).

5. När vägen kom till byn

Länge hade Rörvattsborna kämpat för att få en riktig väg mellan byn och Rötvikén. Det dröjde emellertid ända in på 1930-talet innan det blev verklighet.

När bilarna började bli allt vanligare vid 1900-talets början ökade kravet på vägarna. Den slingrande kärrväg som gick från Krokomb och åt nordväst via Offerdal började byggas om till bilväg år 1888. Fjorton år senare, 1902, nådde vägen fram till Hotagen och då var den ändå i vissa delar svårtillgänglig även för den tidens automobiler med stora hjul och hög markfrigång (jmf T-Ford).

År 1926 kom den första postdiligensen till Hotagenområdet och i början på 1930-talet iordningsställdes vägen mellan Rötvikén och Rörvattnet. Protokollet nedan visar mötet som etablerade arbetsformerna för byggnationen av vägen. Den tidigare skogsvägen skulle nu äntligen få en standard som gjorde det möjligt att färdas med automobil även till Rörvattnet. Det bör dock noteras att skogsbolagen som ägde stora delar av marken i området länge var ointresserade av vägbyggnationerna. De var nöjda med att flotta timret på åar och sjöar och såg inget mervärde med vägar för sin del.

Protokoll från etableringen av direktionen för vägbygget mellan Rörvattnet och Rötvikén. Notera att generalkonsul Torsten Kreuger var med på mötet. Jodå, han var bror till Ivar Kreuger som året därpå kom att sätta stort avtryck i svenskt näringsliv (Kreugerkraschen 1932).

Men myndigheterna tyckte dessbättre att även bolagen borde bidra till nya vägar och de tvingades därför delta i finansieringen i efterhand.

I samband med vägbygget Rötvikens-Rörvattnet skulle man också anlägga en ny väg från byn till södra sidan av sjön Rörvattnet som krävde en bro över Rörvattsån. Det förutsattes att finansieringen skulle ske genom bidrag av markägarna, av vilka bolagen Wifsta Warfs Aktiebolag, Sundsvalls Cellulosa Aktiebolag, Lars Lithanders Trävarubolag samt, som det hette på den tiden, Kungl. Maj:t och Kronan var de dominerande.

Den slutliga notan för bygget hamnade på 6 973 kr och 85 öre som framgår av tablån nedan.

R Ä K E N S K A P E R			
ÖVER ARBETSKOSTNADERNA för vägföretaget utfartsväg fr. byvägen i Rörvattnet till Rörvattenån inom Hotagens socken jämte bro över Rörvattenån.			
2	Brobygget, utfört av Tobias Wikman		4.900 -
"	Fyllning och stensättning av södra brofästet, utfört av Anders Jonsson	400 --	
"	Gjutning av glaciurmur å D:0, Dens.	450 --	850 -
"	Fyllning och stensättning av norra brofästet		100 -
"	Vägskiftet N:1 om 50 m.-Utf. av Pål Pålsson	50 --	
"	" " N:2 " " " " " " Dens.	65 --	
"	" " N:3 " " " " " " Joh. Svensson	47 50	
"	" " N:4 " " " " " " Alb. Andersson	75 --	
"	" " N:5 " " " " " " Dens.	93 75	331 25
"	Annonsering -----		34 -
"	Lösen av handlingar -----		20 -
"	Till Landsfiskal R. Brolin för avsyning		134 96
"	Till Riksförsäkringsanstalten -----		38 64
"	Arvoden till styrelsen och tillsyningsman		315 -
"	Stenkörning ----- J. P. Mattsson		25 -
"	Stenkista till skydd för bron, Pål Pålsson		225 -
	Summa kronor		6.973 85
R Ö R V A T T N E T i Hotagen den juli 1930.			

Beloppet motsvarar i dagens penningvärde ca 205 000 kr. För de pengarna fick man alltså en väg ner till ån från allmänna vägen och en gedigen träbro med rejäla stenkistor. Den revs i början av 1970-talet när kraftverksdammen öppnades för trafik till det alltmer utbyggda vägsystemet söder om Rörvattnet.

Den gamla bron över Rörvattsån som gjorde tjänst i 40 år. Huset till höger stod på den mark som idag bildar Tors Holme och revs i samband med sjöregleringen.

Ett litet kuriosum: den förste som skaffade bil i Rörvattnet – någon gång strax före andra världskriget – var handlanden J.H. (Jonke) Jonasson. Det var en Ford Prefekt, som dock stod avställd under krigsåren på grund av bensinbrist. I början av 1950-talet växte bilparken och Nils-Erik Pålsson köpte i begynnelsen en Fiat 500 (med hela 16,5 hästkrafter) som troligen med viss möda färdades på den smala grusvägen till Rötvikén (modellen hade små hjul för sin tid) men med en – kan man gissa – stolt chaufför. Den bilen slutade förresten sina dagar som lekstuga åt Gösta Norlin (pappa Henry köpte den för 50 spänn) för att sedan hamna på soptippen i Hotagen.

År 1939 blev mellanriksvägen från Valsjöbyn till Norge klar. Det vidgade världen ytterligare, men så kom andra världskriget...

6. När posten kom till byn

När postbussen började göra sin avstickare till Rörvattnet blev det en av dagens stora händelser. Många samlades vid bussens hållplats (n'Olle Pålsas ställe där postkontoret och telefonväxeln var inrymda) för att hämta post eller beställda varor eller för att enbart beskåda de passagerare som råkade komma på besök. Så höll det faktiskt på en bra bit in på 1960-talet och bussens ankomst blev ett slags social ritual för ortsbefolkningen. Den gula postbussen var på ett sätt navelsträngen till den stora världen utanför.

Redan före andra världskriget hade posten anlitat Olof Pålsson (n'Olle Pålsa) som ombud. Det samarbetet upphörde först 1965.

Åren därefter flyttades postkontoret till Britt Norlins fastighet till dess Posten själv tog hand om hela distributionskedjan i samband med att lantbrevbäringen introducerades i början av sjuttioalet. Numera har affärsverket Posten ersatts med företaget PostNord och framtiden för postutbärningen är därmed en smula oviss.

7. Tiden under och efter andra världskriget

Tiden under andra världskriget, dvs. mellan 1939 och 1945, brukar kallas beredskapstiden och Hotagens närhet till Norge kom att göra området särskilt känsligt.

Den 9 april 1940 anfölls Norge av Tyskland och det norska territoriet besattes av tyska trupper. Så småningom befarade den svenska militärledningen att den nya mellanriksvägen mellan Valsjöbyn och Sörli/Nordli kunde bli en trolig invasionsväg om tyskarna bestämde sig för att även anfälla Sverige. Alltså måste detta förhindras. Så kom Skansen Klintaberg till.

Historien om Klintaberg ska inte berättas här, men för den som vill veta mer rekommenderas ett besök på försvarsanläggningen mellan Toskströmmen och Valsjöbyn som numera restaurerats näst intill sitt ursprungliga skick.

Hela Hotagenbygden var på olika sätt engagerad i dess tillkomst och användning, inte minst som inkallade soldater eller som lottor med understödjande uppgifter.

I Rörvattnet byggdes som tidigare nämnts ett luftbevakningstorn 1939. Det var en primitiv konstruktion, byggd mellan fyra granar. Så småningom uppfördes ett rejält torn av stål och tanken var att man därigenom på ett tidigt stadium skulle kunna upptäcka fientligt flyg som kunde förbereda kommande attacker från det av tyskarna ockuperade Norge. Fortfarande står tornet kvar på kullen bakom den gamla skolan. Idag är det dolt bakom stora träd som inte fanns på den tiden, men som nu påminner om tidens flykt.

Kriget betydde också att en hel del kontakter skedde mellan svenskar och norrmän i skydd av mörkret och vid sidan av den bevakade gränsövergången väster om Valsjöbyn. Äldre Rörvattsbor kunde berätta om norrmän som kom via Lingnäset och Kingensjöarna för att göra affärer av olika slag men också för att ge information om tyskarnas verksamhet i gränsområdet.

När kriget så var över började skogens exploatering att ta fart.

8. Skogsepoken

Som tidigare nämnts hade skogen som disponerades av byborna i Rörvattnet med omnejd till stora delar sålts till skogsbolagen. För många var försäljningen ett måste för att skaffa pengar till uppehållet. Föga förstod man att skogen representerade ett kapital som var under ständig förräntning och som skulle kunna ge en visserligen liten, men dock viss avkastning under många år framåt.

Skogsbolagens löften om kontanter var lockande och många nappade – många, men inte alla. De fastighetsägare som avstod från försäljning visade sig senare bli vinnare på längre sikt.

Exploateringen av skogen gav en mängd arbetstillfällen, främst för männen som arbetade med timmerhuggning och transporter, men också för en del kvinnor som fick svara för kocksysslor och annat ”fruntimmersjobb”.

På den tiden utnyttjades vattendragen i Sverige för timmertransporterna i största möjliga utsträckning. Det var billigare än marktransporter och ibland den enda möjligheten att få ner virket från mer avlägsna avverkningsplatser.

På åar och vattendrag fick stockarna färdas med strömmen, men på sjöarna samlades timret med hjälp av bommar till stora fång (timmernot) som sedan drogs med båt till nästa fors osv.

Flottare (i allmänhet män) svarade för timrets transport nedför älvar och sjöar till sågverken vid kusten. Det var ett hårt arbete – ibland också riskfyllt. Ofta fastnade timret i stora bröt i en del forsar och det måste då göras loss, ibland med dynamit om inte annat hjälpte. Så var det också i Rörvattsån. Trots att älvfåran styrdes om med stenhinder för att hindra brötbildning blev det då och då stopp varvid traktens yngre och djärvare män fick visa sina färdigheter.

Så småningom kom vedhuggningen att underlättas av motorsågar och transportererna kom alltmer att ske på väg av särskilda timmerbilar. Numera sköts hela kedjan från träd till plankor och papper av processorer, jättelika lastbilar och datorer. Borta är huggarna, mätarna, körkarlarna och kockorna. Därmed försvann också många arbetsmöjligheter i glesbygden (och i Rörvattnet).

Så här kunde det se ut när timret från de västra delarna av Rörvattnet samlades inför färden utför Rörvattsån. Det var en äventyrlig resa som sköttes av traktens yngre och våghalsigare män. Ibland fastnade stockarna i forsen och bildade bröt. De större timmeransamlingarna kunde endast lösas upp med dynamit.

9. Vattenkraftsepoken

Redan 1916 bildade Valsjöborna en lysförening som utnyttjade fallhöjden i Rengsfallet. Rörvattnet fick sitt första kraftverk någon gång på 1920-talet och det låg ungefär där Fiskecampens båtar numera ligger. En kraftig vårflod kom sedermera att spola bort det gamla kraftverket och det dröjde till 1948 innan ett nytt kraftverk byggdes längre ner i det så kallade Kvarnfallet. Detta kraftverk försörjde en stor del av Hotagenbygden med el ända tills det avlöstes av nya Kvarnfallets kraftstation år 1970.

Flygbild på bron och forsen före sjöregleringen. Fiskecampen var ännu inte påbörjad. Notera det "öppna landskapet".

För Rörvattnet innebar Kvarnfallets kraftverk att man fick tillgång till el för egen del i större skala och att man dessutom fick den ansvarsfulla uppgiften att producera el till betydligt fler abonnenter än dem i byn. Vattnet leddes till generatorm via en tub av trä som hade sitt intag en bra bit uppströms Rörvattnet. Vintertid hände det att is samlades vid gallret för vattenintaget som måste tas bort med krattor för att inte stoppa turbinen. Ibland blev det ändå elavbrott och stor aktivitet bland dem som svarade för kraftverkets drift. Ofta hände detta – märkligt nog – vid juletid. Den byggnad som hyste turbin och genera-

tor finns fortfarande kvar men tyvärr inget av den magnifika trätuben. Under anläggningens senare år blev trävirket en smula gistet och vattnet trycktes ut i strida strålar här och var. Det var mycket effektivt, särskilt i motljus.

Det gamla kraftverket i Rörvattsån. Notera trätuben som förde vattnet från Rörvattnet till turbinen. Anläggningen skrotades 1970 när nya Kvarnfallets kraftverk togs i drift.

Kommunstyrelsens ordförande Nils Högvall var tillika disponent i det lilla kraftbolaget. Hans kunskaper om elproduktion var något begränsad och det gällde nog även en del andra personer som var engagerade i anläggningens skötsel. Men det fungerade i allmänhet, troligen till mångas förvåning.

Men nya tider stundade. År 1966 inleddes ett gigantiskt bygge i Offerdalsfjällen. Under en fyraårsperiod fram till 1970 byggdes en stor kraftverksanläggning i fjället väster om Rörvattnet. Byggherre var Stensjö Kraft AB.

Under den perioden upplevde trakten något som närmast kan liknas vid Klondykefeber. I princip alla arbetsföra människor i området fick jobb under anläggningsåren. Mängder av utifrån kommande arbetare och tjänstemän passerade revy. Vägar anlades, hus byggdes, tunnlar sprängdes och dammar uppfördes. Eftersom det inte fanns något stort vattenmagasin i området, men gott om små sjöar, började bygget långt uppe till fjälls. Sjöarna Sarvesgaisenjaure, Goutelesjaure, Bielniesjaure och Stor-Stensjön (samt Övre och Nedre Lilla Stensjöarna) hade dittills runnit ner i Grubbdalsån och utmynnat i nordvästra änden av sjön Rörvattnet.

En 7 km lång tunnel grävdes från Sarvesgaisenjaure mot sydöst så att vattnet vändes från Grubbdalen och rann ner i Stora Stensjön.

Denna s.k. överledningstunnel var – åtminstone för sin tid – unik. Det var första gången man drev en så lång tunnel bara från ett håll. Tunneln gick nämligen så djupt att man inte av ekonomiska skäl kunde göra något mellanpåslag. Tunneln löper 500 meter under Bielnies topp och 100 meter under sjön Bielniejaure. År 1970 – som en sista åtgärd – sprängdes ett hål i botten på Sarvesgaisenjaure och vattenflödet till Grubbdalsån upphörde. Många fruktade att Grubbdalsån på så sätt skulle sina men den har ändå tillräckligt med biflöden för att den gamla ån kunde bevaras, om än något blygsammare i storlek.

Tunnelsystemet som sträcker sig från Sarvesgaisenjaure i väster till Lockringen i öster.

All utrustning som skulle behövas för tunnelbygget drogs upp på snöföret våren 1967. Verkstad och manskapsbarack togs upp i sektioner sju km från närmaste bilväg. All utrustning fraktades samma väg, inklusive diesellok, vagnar och räls som skulle användas för bortforslingen av sprängsten ur tunneln. Det var Hotagens första järnväg – och den sista, kan man gissa. Spårvidden var 75 cm och den byggdes in i tunneln, vars diameter är 3,5 meter, i samma takt som arbetet gick framåt, cirka 4,5 meter per skift. Det blev totalt cirka 6 km spår till slut.

Manskapsbyggnaden var fullt utrustad med såväl matsal/dagrum som kök och bastu. Den flyttades sedermera till Rörvattnet för att där bilda stommen till det nuvarande fjällhotellet.

I östra änden av Stor-Stensjön byggdes en stor fördämning som stängde utloppet mot Lilla Stensjöarna.

För att utnyttja fallhöjden ner mot Rörvattnet byggdes en 10 km lång tunnel från Stora Stensjön till Stensjöfallets kraftverk, som ligger nersprängt i berget under Nöjdfället. Vattnet går sedan genom ytterligare en tunnel som mynnar ut i Grubbdalsån, strax innan den når Rörvattnet.

Men det var inte nog med det, det gamla kraftverket i Rörvattsån, som tjänat troget sedan 1948, ersattes med Kvarnfallets kraftstation genom att Rörvattnet dämades upp och förvandlades till ett vattenmagasin på samma sätt som Stor-Stensjön. Samtidigt försvann den gamla forsen mellan Rörvattnet och Lockringen till mångas saknad. Ibland töms emellertid överskottsvatten från dammen i Rörvattnet och då kan man uppleva det gamla Kvarnfallet lika vitalt och kraftfullt som det en gång var.

Sammantaget bidrar de båda kraftverken med en effekt på 122 MW (122 000 kW) och levererar ca 275 miljoner kilowattimmar per år. Det motsvarar ungefär förbrukningen för drygt 15 000 eluppvärmda enfamiljshus, inklusive hushållsel. Den sammanlagda höjdskillnaden mellan Sarvesgaisenjaure och Kvarnfallets kraftstation är 318 meter. Det är den högsta fallhöjd som någon vattenkraftanläggning har i Sverige.

Men inget är gratis här i världen. Totalkostnaden för projektet uppgick till 85 miljoner kronor, eller 650 miljoner i dagens penningvärde. Förmodligen har dock den investeringen betalat sig väl. Däremot inleddes projektet med en stor debatt om de naturvärden som skulle förloras och fisket som skulle försämras eller rent av upphöra. Stora Stensjöns yta skulle variera med 35 meter som – befarade man – skulle utrota all fisk i sjön. För samernas del skulle deras gamla viste på Stensjöns södra strand försvinna vid uppdamningen, vilket man givetvis också protesterade emot.

I efterhand kan man konstatera, att farhågorna till stora delar kom på skam. Fisket finns kvar i Stor-Stensjön och även i vattensystemet österut mot Rörvattnet. Av kraftverksanläggningen syns inte många spår ovan jord förutom möjligen det s.k. Svallet (stentippen) på kanten av Nöjdfället och tunnelnedfarten efter vägen mot Stensjön. Samerna kompengades bl.a. med ett nytt viste norr om Stensjön och på många ställen renstängsel för att effektivisera hanteringen. Nu fick man också en bilväg till samebyn.

I efterhand förfaller det som bygden gjorde stora vinster på projektet, även om vissa av dem klingat av. Det blev ett ekonomiskt uppsving genom att tidvis över 100 anläggare samlades i området, vägar byggdes upp mot fjället, byggnader som tidigare använts för projektet flyttades till Rörvattnets by och blev turiststugor eller hotell, folk i Rörvattnet fick alla sysselsättning under projektåren. Rörvattnets höjda vattenyta gjorde sjösystemet mer tillgängligt och påverkan på fisket verkar vara marginellt.

10. Hotagens kommun

Rörvattnets historia kan inte skrivas utan att nämna Rörvattnets centrala roll i vad som på sin tid var Sveriges minsta kommun, Hotagens kommun. Kommunen upphörde 1967 för att ingå i Föllinge "storkommun". Därefter kom Föllinge kommun att i sin tur införlivas med Krokoms kommun, men det är en annan historia.

Hotagens kommun omfattade förutom Rörvattnet även byarna Rötvik, Hotagen, Valsjöbyn, Gunnarvattnet, Häggsjövik och Bakvattnet. Kommunens yta motsvarade ungefär halva Närke men hade endast 812 innevånare under de sista åren. Kommunalkontoret låg i Rörvattnet och var med säkerhet Sveriges minsta. Det låg på Hovda, i det hus som nu ägs av Martin och Knut Högvall. Deras farfar, Nils Högvall, hade byggt till ett rum på sitt bostadshus och inrett det som kommunens kontor.

Nils Högvall framför Hotagens kommunalkontor – den lilla tillbyggnaden till höger om farstukvisten.

Nils var kommunalnämndens ordförande från 1 januari 1940 till 31 december 1968 men hade därtill också ett antal andra funktioner. Han hade hand om ekonomi, det sociala och var ledamot i nästan samtliga kommunala nämnder. Han var också den ende anställda i kommunen – kort sagt, han var kommunen. Som om inte det var nog var Nils även ombud för arbetsförmedlingen och Svenska turistföreningen samt hemvärnschef. Han drev frågan om elektrifieringen av Hotagen och var det tidiga kraftverkets disponent. En sann mångsysslare som fallet ofta var i glesbygden.

Nils Högvall hade sina rötter i Gravbänna i Jämtland (faderns födelseort) och i Österfärnebo i Gävleborgs län men kom på många sätt att personifiera den lilla kommunen. Efter studier vid bl.a. Lunds universitet blev han filosofie kandidat 1927. Eftersom han besvärades av lungproblem tyckte hans läkare att han borde prova luftombyte. Så hamnade Nils i Rörvattnet, gifte sig med Karen från Norge och stannade kvar till långt efter sin pensionering. Många minns Nils som en vänlig man, ständigt rökande på sin pipa (lungproblemen tycks ha blåst bort i den friska fjällvinden).

11. Affärerna

Affärerna? Ja, för inte så länge sedan fanns det faktiskt hela två affärer i Rörvattnet. En drevs av Gabriel Eriksson (Ersa). Den andra innehades av Ante Jonasson på Kvarnmyren. Självklart var sortimentet i affärerna begränsat men gav ändå – ett tag – ett val för Rörvattnets konsumenter att handla där de ville.

När Gabriel Ersa lade ner sin verksamhet, öppnade Pål Lindroth en affär som var inrymd i den fastighet som Barbro Olsson nu bor i och där vändplanen fanns innan vägen byggdes vidare västerut mot Sjögården. Fritz och Karin Johansson övertog därefter affären efter Pål som flyttat till Stockholm och så småningom kom att äga en affär vid St. Eriksplan.

När J H (Jonke) Jonasson öppnade sin affär i det gröna huset mitt i byn, öster om skolan, var det den enda affären i byn. Den fanns kvar där till efter det att kraftverksbyggarna lämnade området i mitten av 1960-talet och hade till och med en bensinmack.

Den långa byggnad som nu är centralpunkt på Fiskecampen flyttades från fjället och inreddes till ett ”snabbköp” av Jonke. Den tidigare traditionella butiken i gröna huset hade en trivsamt miljö för småprat mellan väntande kunder men blev med tiden omodern.

År 1978 överlät Jonke butiken till sonen Tommy och svärdottern Gertrud. I slutet av 1980-talet hade Konsumbutiken i Rötvikens lagts ner och Tommy och Gertrud flyttade då sin verksamhet till den kvarvarande ICA-butiken (där numera Servicepunkt Handlarn finns). Därmed hade Rörvattnets butiker gått till historien. Inte så konstigt med hänsyn till att befolkningsunderlaget stadigt hade minskat under de senare åren.

12. ”Industriepoken”

Perioden efter 1970 hade kunnat bli en kraftig nedgång för Hotagenområdet och inte minst Rörvattnet om inte satsningen på turism tagit ny fart. Den hade i viss utsträckning blivit eftersatt under anläggningsåren men nu måste turismen ges nytt liv om bygden skulle överleva. Turister behöver husrum, affär, båtar och annat av livets nödtorft. Alltså skulle det satsas på sådant och på förtagande i olika former med – men också utan – särskild inriktning på just turismen.

12.1. Hotellet

Som nämnts i det föregående kommer stommen till dagens fjällhotell från den tidigare manskapsbyggnaden uppe vid Bielne, den som fraktades dit under kraftverksepoken.

När området vid Bielne skulle evakueras 1970 erbjöds dåvarande Föllinge kommun att köpa Bielnestugan inklusive inventarier och all utrustning för 38 000 kr av Stensjöns Kraft AB. Den var vinterbonad (förstås) och innehöll 15 rum med 30 sängplatser och stort kombinerat mat/dagrum. Köksutrustningen var toppmodern med stora kyl- och frysutrymmen, elspis, diskmaskin och många slags köksmaskiner.

Meningen var att Bielnestugan skulle stå kvar på sin plats där uppe vid Bielne i ”en hänförande fjällmiljö” för att bli centrum för fjällsporten i Svenska Turistföreningens regi. Dåvarande landshövdingen Tottie besökte t.o.m. stugan för att informera sig om anläggningen och planerna. Men drömmen blev inte verklighet eftersom samerna sa nej till en turistanläggning som granne med hänsyn till bl.a. komplikationerna för rennäringen.

År 1967 hade Stensjöns Kraft AB emellertid donerat till Hotagens kommun ett område på 5,6 hektar, centralt beläget i Rörvattnet. Förutom ett par andra mindre områden fick man också ta emot 100 000 kr för bl.a. utveckling av turistnäringen. En byggnadsplan togs raskt fram och kommunen kunde sålunda besluta om köpet och om att placera byggnaden på dess nuvarande plats. Byggnadsplanen omfattade också en skidlift med nedfart och utrymme för tillhörande parkering.

Hotellet har under årens lopp haft skiftande ägare och successivt byggts ut och om. Torbjörn Halvarsson och hustrun Kerstin utvidgade verksamheten till att även omfatta det som idag kallas Tors Holme där han byggde en stor kåta, dansbana, bastu och diverse annat.

Under senare år har verksamheten ändrat karaktär och används i huvudsak för särskilda arrangemang, särskilt under jaktsången.

År 1971 bildades Rörvattnets Liftbolag och flera bybor köpte andelar i bolaget. Redan på hösten 1972 var både slalombacken och skidliften klara att tas i bruk. Backen hade en längd av 600 meter och höjdskillnaden var 125 meter. AMS och Föllinge kommun betalade byggandet av backen medan liften, som kostade 190 000 kr, finansierades med regleringsmedel (90 000 kr) och av liftbolaget. Året därpå inköptes också en snövessla, en s.k. Trac-Master, för 45 000 kr som användes till slalombackens preparering.

Slalombacken har under årens lopp fostrat många lokala utförsåkare och varje påskafton arrangerades en mycket populär maskeradtävling som för det mesta vanns, mycket rättvist, av initiativtagaren Pelle Bäckman.

Liftbolaget kom efterhand att upplösas och verksamheten fördes in i hotellverksamheten. Slalombacken och liften har därefter successivt avvecklats (det är dyrt att driva en sådan med efterhand allt mer rigorösa säkerhetskrav) och nu är allt borta. Men på den ”gamla goda tiden” var verksamheten mycket uppskattad och en betydande attraktion för Rörvattnet som turistort.

12.2. Fiskeskolan

Måndagen den 1 juli 1974 kunde man läsa i Länstidningen (LT):

”Nu ska den lilla fjällbyn Rörvattnet bli kändisort! I helgen genomfördes den högtidliga premiären i Sveriges första skola för fritidsfiskare.

Egentligen ett rent reklamarrangemang för fiskefirman ABU men ett initiativ som Krokoms kommun hoppas mycket på.

Genom fiskeskolan kan folk från hela Sverige upptäcka den här delen av storkommunen – till fromma för framtida turistresor.”

Initiativet till fiskeskolan kom från ABU:s marknadschef i Sverige, Ingemar Hermansson, och den skulle pågå hela sommaren. Tillsammans med Fritidsfiskarnas riksförbund skulle man finansiera verksamheten, men deltagarna skulle själva stå för mat och logi. Premiärveckan i början av juli samlade 28 deltagare från Lomma i söder till Östersund i norr. Totalt hade över 600 intresserade fiskare (eller blivande fiskare) anmält sig till kurserna, men man kunde bara ta emot 130 första året då maxantalet per vecka var 30 personer.

Att man valt just Rörvattnet i konkurrens med ett stort antal andra platser i andra kommuner berodde på den rika tillgången på olika slags fiskevatten. Man hade fått löfte om att använda ett område som sträckte sig över fem fiskevårdsområden och hade dessutom hyrt in sig på laxfiskevatten i Norge.

Allan Ekwärn från kommunstyrelsen gjorde invigningskastet – på gräsmattan utanför hotellet eftersom det var första lektionen – hälsade alla välkomna och lovade till och med att kommunen skulle sätta upp en liten stugby i Rörvattnet för fiskeskolan.

Skolan blev minst sagt en succé. ABU, det vill säga AB Urfabriken i Svängsta (Blekinge), var på sin tid den största leverantören av sportfiskeutrustning i Sverige. Företaget gav varje åttio år ut en reklamkatalog med sina produkter men katalogen innehöll också reklamtexter och fiskehistorier av och om dess kunder. Rörvattnet fick mängder av gratisreklam eftersom företaget också ville marknadsföra sin Fiskeskola på bästa sätt.

Invigningen av Fiskeskolan i Rörvattnet i juli 1974.

Tyvärr blev skolan inte långvarig. Samma år som skolan startade dog ägaren till ABU, Göte Borgström. Sonen Lennart övertog företaget men tvingades några år senare sälja det till Wallenbergsföretaget Incentive. Orsaken var att Lennart skulle vara tvungen att betala 50 procent av företagets värde i arvsskatt förutom 85 procent i inkomstskatt. Det gick naturligtvis inte. Företaget flyttades till USA och antalet anställda i Svängsta bantades efterhand från 1400 personer till 400.

Det var alltså de dåvarande stränga arvsrättsreglerna (med den av Astrid Lindgren döpta "Pomeripossaeffekten") som knäckte såväl familjeföretaget ABU som Fiskeskolan i Rörvattnet – de nya ägarna rationaliserade nämligen raskt bort även den.

Många år efter att skolan lagts ner kunde de flesta fiskeintresserade runt om i Sverige minnas Fiskeskolan i Rörvattnet. Bättre reklam kunde Rörvattnet och Hotagen aldrig ha fått, och det helt gratis.

12.3. Flug-Pelle

Det stora kraftverksprojektet i Rörvattnet i slutet av 1960-talet gav en stark ökning av sysselsättningen som sträckte sig långt utanför byns och Hotagens gränser. De gamla näringarna med inriktning på skogs-

och jordbruk sjöng på sista versen. Folk började flytta ut i en allt stridare ström. Men nu fanns skäl att stanna kvar och delta i ”vattenrallyt”. Det var goda tider.

Men i början av 1970 var allt över – nästan i alla fall. De som arbetat för kraftbolaget och alla underleverantörer fick börja se sig om efter annat att göra. En av dem var Per Persson i Rörvattnet, som så småningom blev känd som Flug-Pelle.

Flug-Pelle hade varit intresserad av fiske sedan tidig barndom och med tiden börjat tillverka sina redskap själv. Hans speciella intresse var flugfiske och han blev mycket skicklig på att imitera de flygfän som kom och gick under sommarens lopp. Under vissa tider svärmade insekter som just då blev fiskens favoritföda. Det berättas att Pelle ofta gick ner till ån – han bodde på Hovda, granne med Kommunalkontoret – och kollade aktuella varianter av insekter. Sen gick han hem och tillverkade en exakt imitation av dagens favoritkost, tog fram flugspöet och gick sedan ner till vattnet igen för att fiska upp dagens middag på ett ögonblick.

Länsarbetsnämnden och förtagarföreningen hjälpte Pelle att ställa i ordning en verkstad i den gamla vedboden och han startade en med tiden framgångsrik tillverkning av flugor för sommarfiske men också flugor och pirkar för vinterfisket. Tillverkningen gav arbete åt Pelle och hans fru Karolina och därtill ytterligare två kvinnor i byn som gjorde legoarbeten åt det lilla företaget. Han anlidade en försäljare som åkte runt främst i Norrland för att marknadsföra och sälja produkterna.

När Fiskeskolan etablerades i Rörvattnet anlidades Flug-Pelle naturligtvis som lärare i flugbindning, vilket ytterligare bidrog till att begreppet ”Flug-Pelle” blev känt i fiskekretsar i praktiskt taget hela Sverige. I en av många tidningsintervjuer förklarar Pelle sin affärsidé: ”Fiskegrejorna ska vara så enkla som möjligt. Då fiskar de bäst. Vad flugorna anbelangar så har jag gått ut från en amerikansk fluga från 1930-talet som var mycket populär och bra.”

Pelle kunde dock konsten att ge sin egen profil på flugorna och pirkarna och fick dem på så sätt också typ- och mönsterskyddade. Tillverkningen upphörde när Pelle så småningom stängde verksamheten av åldersskäl, men många fritidsfiskare minns många lyckosamma fiskafängen med Flug-Pelles prästfluga, simpelfluga eller den berömda Tjosan-pirken. Bara för att nu nämna några av alla varianter som kom att tillverkas i den lilla verkstaden på Hovda.

12.4. Timmerhusfabriken

Några ord om timmerhusfabriken i Rötvikens bör nämnas i detta sammanhang. Under senare delen av 1960-talet bildades Hotagens Timmerhusfabrik som en ekonomisk förening. Från kommunens sida hade man uppmuntrat projektet som skulle bygga på att lokalt

timmer förädlades till hus i byggsats. Tillverkningen skulle ske i de två nybyggda fabrikslokalerna i närheten av brandstationen i Rötvikén.

Husen konstruerades alltså som en byggsats, vilket underlättade transporterna. Det var en viktig faktor när marknaden i allmänhet låg långt borta från Hotagen och vägstandarden inte kunde medge förflyttning av större moduler på ett rationellt sätt.

Timmerhusfabriken kom 1974 att säljas till det nybildade Hotagens Timmerhus AB, för 112 000 kr. Bolaget hade ett aktiekapital om 50 000 kr av vilka Krokoms kommun och Mats Stenmark skulle äga 40 procent vardera, och resten fördelas på ett antal enskilda intressenter. Mats hade flyttat upp till Rörvattnet från Vänersborg för att bli timmerhusfabrikant. Verksamheten sysselsatte vid den här tidpunkten cirka 10 personer men förhoppningen fanns att den skulle utökas.

Fabriken anlät Ola Nordvik som arkitekt – också han boende i Rörvattnet.

Timmerhus AB kom att finnas under ett antal år innan företaget så småningom avvecklades. De två husen öster om Sjögården, ett större och ett mindre, är exempel på de gedigna timmerhus som producerades av timmerhusfabriken. Att driva tillverkningsindustri i Norrlands inland är emellertid en svår konst och konkurrensen när det gäller prefabricerade hus är hård. Här kan dock inflikas att om fabriken funnits på den norska sidan så hade den sannolikt funnits kvar, men man har dessvärre inte varit lika mån om glesbygdens väl i Sverige.

Fabriken blev sedan omvandlad för takstolstillverkning, men även den verksamheten är sedan länge nedlagd.

12.5. Campingen

Knut Nilson och hans hustru Yvonne startade i slutet av 1980-talet den verksamhet som numera kallas Rörvattnets FiskeCamp. Campingen började i relativt blygsam skala i skuggan av Rörvattnets Fjällhotell men har med tiden vuxit i betydande grad. När affären lades ner och den verksamheten flyttade till Rötvikén, övertogs lokalen av campingen och blev dess samlingsplats.

Knut och Yvonne byggde därefter ett boningshus som också kom att tjäna som campingens reception. Verksamheten kompletterades dessutom med båtuthyrning och kioskförsäljning.

Verksamheten drivs idag av Michael Tonk, tidigare verksam som IT-specialist i norra Tyskland men numera alltså campingägare och med en förhoppning att locka även tyskar och holländare till Jämtland och Rörvattnet.

12.6. Vatten och avlopp

Vattenförsörjningen för Rörvattnet blev under 1960-talet ordnad genom en gemensam anläggning bestående av vattentäkt, vattenverk, lågreservoar och ett vattenledningsnät. Tidigare hade varje fastighet sin egen hantering av vatten och avlopp men kraftverksutbyggnaden och den medföljande byggverksamheten i byn under sextioalet ställde krav på en gemensam hantering av dessa frågor.

Vattentäkten var en bergborrad brunn strax väster om hotellet. Där var också vattenverket och lågreservoaren belägna. Tidigare hade planerats att ta vattnet från Bergsjön men den planen övergavs, bl.a. för att även ytvattentäkter kräver rening och det ansågs inte lämpligt att anlägga sådan så långt från byområdet.

Efterhand konstaterades att kapaciteten på borrhålet inte var tillräcklig för att försörja alla med vatten under högsäsong. Ett nytt vattenverk byggdes därför väster om byn i början av 1980-talet (vid vändplan nedanför Sjögården). Vattnet togs till en början från sjön men det visade sig behöva rening i alltför hög grad. Ett borrhål anlades därför i anslutning till Näset år 2006 och ytterligare ett 2012, och de har varit i bruk sedan dess. Sjövatten kan fortfarande användas i nödfall om kapaciteten sinar i borrhållen, dock med inblandning av lämplig dos av klor.

Reningsverket för det avloppssystem som också tillkom i slutet av 1960-talet bestod ursprungligen av ett trekammerssystem strax öster om den gamla affären (dvs. den nuvarande gemensamlokalen för campingen). Trekammaranläggningen kompletterades sedermera med en särskild rening av det ”lätta” avloppsvattnet i form av det s.k. spridarhuset som byggdes 2006 och placerades efter vägen mellan Campingen och Hovda

13. Intresseorganisationer för Rörvattnet

För inte särskilt länge sedan företrädde Rörvattnets intressen av Rörvattnets Byalag. En titt på Wikipedia anger följande om byalag:

”Ett byalag är den institution som invånarna i en by organiserar sig i. I äldre tid hade byalaget en mer juridisk funktion, då byalaget bl.a. utsåg sändebud till sockenstämman, alltså föregångarna till dagens kommunalfullmäktigeledamöter är funktionen ofta social med till exempel arrangemang som midsommarfirande, valborgsfirande, bytidning och trivselkvällar på programmet, men de flesta byalag och byföreningar fungerar även som rådgivande instans i kommunala och landstingskommunala frågor. Många byalag fungerar också som lokala ekonomiska enheter.”

Ett byalag förutsätter dock att byarna har tillräckligt många som är skrivna på orten och som kan delta i byalagens verksamhet. I Rörvattnet, liksom i många andra byar, har utflyttning och allmän befolkningsminskning lett till att byalagets betydelse kommit i bakgrunden.

Det var skälet till att Rörvattnets Turist- och Fritidsförening bildades 1975 för att tillvarata byns ekonomiska intressen. Föreningen skulle inte bara representera de boende i Rörvattnet utan även byns fritidsboende. Initiativet togs av Mats Stenmark och föreningen växte snabbt.

År 2004 bildades Rörvattnets Intresseförening som vi känner igen idag. Den gamla Turist- och Fritidsföreningen gick upp i den nya (även om den gamla föreningen fortfarande finns registrerad hos Bolagsverket). Intresseföreningen är en ideell förening som fungerar som inofficiellt språkrör för byn i olika sammanhang och som arrangerar för olika slags sammankomster: surströmmingkalas på hösten, firandet av Svenska Flaggans Dag i juni, fisketävlingarna sommar och vinter m.m.

Byalaget finns visserligen fortfarande kvar ”på papperet” men dess roll är numera att förvalta den gemensamma skolbyggnaden. Den främsta hyresgästen är Fritidsföreningen men lokalen kan hyras av vem som helst för tillfälliga fester eller andra arrangemang.

I sammanhanget bör också nämnas Rörvattnets vägförening som bildades 1987. Den är en s.k. samfällighetsförening med uppgiften att förvalta byns gemensamma vägnät och dess vägbelysning. Verksamheten regleras av lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter, vilket innebär att föreningsmedlemmarna har utsetts genom en lantmäteriförrättning och att formerna är styrda av särskild lagstiftning.

14. Vadan och varthän?

Vad kommer det att bli i framtiden... någon som vet?

Med – numera – en bra landsväg från Östersund är avståndet till Residensstaden bara 1,5 timmar med bil. Från Östersunds flygplats är det ca 50–60 minuter till Stockholm. Daglig bussförbindelse finns sedan länge.

Mellan London och Östersund finns numera en flyglinje som en gång i veckan transporterar folk från den ena orten till den andra på strax under tre timmar. Bredband har nått även Rörvattnet, vilket gjort världen mycket mindre och mycket mer tillgänglig.

En livsmedelsaffär med all önskvärd service (inklusive systemutlämning) finns i Rötvikens, bara 6 km bort. Fiskecamp och stuguthyrning finns, liksom ett av- och tillöppet hotell.

Något mer som man kan önska? Lite fler bofasta i byn vore inte dumt. Inte heller fler turister som då inte enbart gillar jakt och fiske. Gammalt hederligt friluftsliv kanske kan bli en framtida produkt?

Appendix

Bilaga 1. Ockupanterna på Höberg

En vacker påskdag 1980 gjorde jag och Lillemor en skidtur från Kingen till Arvasslia bara för att njuta av det vackra vädret och det fina skidföret. På vägen tillbaka passerade vi Höberg och det gamla bostadshuset som stått öde i många år och som länge sett förfallet ut. Utanför huset stod en yngre man och rökte pipa i lugn och ro. Vi stannade och undrade vilket ärende han kunde ha på den platsen.

Han hette Per Örnmarker och berättade att han bott i den gamla kåken sedan föregående höst.

Per tillhörde ett kollektiv i södra Sverige, Moder Jord i Skåne, som på sin tid – 1970-talet – var mycket omtalade för sina idéer om att leva på ursprungligt vis utan att tära jordens resurser. I slutet på sjuttio-talet bröt sig en grupp om ett 25-tal människor (män, kvinnor och barn) ur kollektivet och började en vandring norrut tillsammans med 12 hästar.

Några skulle bara norrut utan närmare mål, några hade bestämt sig för att slå sig ner i Skogsnäs i Ångermanland. Per och ytterligare några personer hade några år tidigare hört talas om det övergivna bostället i Höberg och beslöt sig för att gå dit. De anlände i början på oktober 1979, just när hösten bröt in på allvar.

Bilden visar det gamla huset på Höberg efter Örnmarkers ankomst (huset till vänster).

Per beslöt sig för att försöka övervintra på Höberg medan resten av sällskapet drog vidare. Hans första åtgärd var att reparera köksspisen

och skorstenen som delvis rasat och att börja samla in ved för vintern. Det senare var naturligtvis inte lätt eftersom det krävdes mycket ved och dessutom någorlunda torr sådan. Huset var i princip oisolerat förutom väggtrimret, med gamla tidningar uppsatta som tätning för drag.

Att vintern varit hård märktes på Per. Han var mager och blek men verkade vara fast övertygad om att detta skulle kunna bli en bra bostad för hans familj bara de fick renovera huset och etablera sitt tänkta jordbruk. Hans fru Juli och hennes dotter Pernilla skulle för övrigt ansluta bara våren kom och vädret blev drägligt.

Men det skulle bli en hård kamp för tillvaron för Per och hans växande familj. De hade inte bara ett kärvt fjällklimat att handskas med utan också en tämligen oförstående omvärld i form av myndigheter, grannar och andra berörda.

De hade knappt hunnit komma på plats innan fiskeklubben som hyrde det nyaste huset på Höberg anmälde dem för polisen för egenmäktigt förfarande. Platsen hade enligt deras mening ockuperats olagligt och de krävde att familjen skulle avhysas. Det blev inledningen till en fyra års kamp mellan "ockupanterna" å ena sidan och myndigheterna å den andra.

Dessutom var det många i området som menade att det var omöjligt att leva ett liv i vildmarken på det sätt som familjen Örnmarker valt, det vill säga att leva i småskalighet med ekologisk odling i en sund miljö. Man spekulerade i om det inte fanns annat som man sysslade med däruppe på Höberg och rykten florerade. Några bevis för det ena eller det andra kunde dock ingen lägga fram och familjen blev med tiden tämligen allmänt accepterade som modiga, men kanske också väl optimistiska, grannar.

Örnmarker byggde vidare på sitt ockuperade landområde och skaffade en snöskoter och en gammal Volvo som stod parkerad nere vid Kingen. Helt utan moderna hjälpmedel kunde inte ens han leva, inte minst sedan familjen utökades med sonen Hampus som föddes i huset på Höberg.

Under tiden som gick började planerna på att bryta uran i fjället Lill-Juthatten på andra sida Grubbdalsån att ta form. Prospekteringen hade visat att området sannolikt är Sveriges största uranfyndighet men exploateringen gick långsamt på grund av protesterna från kärnkraftsmotståndarna inklusive Hotagsborna. Per Örnmarker kom att bli en av de tongivande demonstranterna mot uranbrytningen som skulle förstöra även "hans" paradiset.

Trots familjen Örnmarkers envishet att hålla sig kvar på Höberg fick man så småningom ge upp. I april 1983 kom polis och tjänstemän i samlad tropp till Höberg och bommade igen deras ladugård och hus. Slaget var förlorat. Någon dag senare brändes den gamla bostaden ner.

Idag finns endast några grundstenar kvar av det hus som byggdes för 150 år sedan.

På sin tid var Höberg och ockupationen väl känt genom tidningar och TV. Författarinnan Kerstin Ekman bodde då i Valsjöbyn och hade skaffat sig en gedigen kunskap om området och dess historia och innevånare. Hennes roman "Händelser vid vatten" tilldrar sig i området och för den initierade kan många platser i Hotagenområdet kännas igen även om de fått annat namn. Höberg, som i boken kallas Stjärnberg, har en icke obetydlig roll i berättelsen.

Bilaga 2. Rädda Lill-Juthatten

Ett sällsamt mellanspel i Rörvattnets historia var den tänkta gruvbrytningen i Lill-Juthatten. Under arbetet med tunnelsystemet för kraftverken fann man att bergrunden i området var mycket rik på uran. SGU startade en undersökning som sedan överläts på ett privat företag. De fick tillstånd att provborra i området kring Lill-Juthatten och Stenfjället och det visade sig vara en riktig guldgruva – fast guldet var förstås uran.

I Sverige hade statmakterna ännu inte definitivt satt ner foten för kärnkraftens utnyttjande och fyndigheten väster om Rörvattnet ansågs mycket lovande för att Sverige skulle kunna bryta och anrika inhemskt kärnkraftbränsle på ett förhållandevis billigt sätt. Ja, fyndet ansågs rent av vara det mest lovande i landet.

Men en exploatering skulle medföra betydande miljökonsekvenser och väckte stora protester inte bara i Hotagen utan även i resten av Sverige. I Jämtland bildades en särskild rörelse, Rädda Lill-Juthatten, som kraftfullt motsatte sig urangruvan. Den ansågs visserligen kunna ge en hel del bidrag till sysselsättningen, men priset för en förstörd miljö skulle bli för högt. Alldeles för högt.

Så småningom övergavs planerna på en ny urangruva. Motståndet var för stort och kärnkraftens faror kom i fokus på ett sätt som senare ledde till beslut om en långsam avveckling av detta kraftslag.

Men man kan ännu se en del spår på berget Lill-Juthatten. Följ vägen upp till toppen från Nedre Lilla Stensjön så kan ni hitta borrhål här och var som påminner om den speciella epoken som började med stor optimism men slutade med – ingenting.

Bilaga 3. Om gårdarna kring Rörvattnet

I texten ovan, i kapitel 2 och på några andra ställen, beskrivs de levnadsförhållanden som präglade dåtidens nybyggare innan det moderna samhället började växa fram. Den kunskap som dessa modiga människor hade om möjligheterna att livnära sig i ödemarken är värd stor respekt.

Tyvärr har nutidens innevånare i de flesta fall inte kunnat ta med sig de erfarenheter som samlats under årens lopp. Lyckligtvis finns det dock personer som hjälper oss att minnas. Torbjörn Högvall och Curt Lofterud har nämnts, men det finns fler. Karin Gunnarsson i Krokombåsen måste också nämnas i sammanhanget. Hon studerade i början av 2000-talet på Högskolan i Gävle och producerade 2010 en uppsats om "Jämtländska gårdar i fjällnära miljö – Odling på hög nivå".

Hennes berättelse är väl värd att läsa och fundera över. Förutom en allmän genomgång av odlingslandet i den fjällnära naturen ger hon en fyllig beskrivning av gårdarna

- Grubbdalen
- Höberg
- Nöjden
- Skogberget och
- Ljungahed.

Alla är de ju en del av Hotagens och, kanske framförallt, Rörvattnets historia.

Dokumentet finns att läsa på:

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:378587/FULLTEXT01.pdf>

Ytterligare en gård

- Arvasslia

ligger väster om Höberg på den norska sidan om gränsen. Gården tillhörde den krets av bosättningar väster om Rörvattnet som hade flitiga kontakter med varandra och där man levde under samma krassa villkor. Nationsgränsen var inget hinder.

Berta Magnusson, känd författare och skribent, har skrivit många berättelser om människor och livsöden i området. En märklig person, n'Lornz i Arvasslia, var på sin tid en känd naturläkare som bodde i Arvasslia men som hade sin verksamhet i många delar av norra

Jämtland. Han hette egentligen Lorenz Pedersen och föddes 1851 och dog 1924, drygt sjuttio år gammal.

N'Lornz tillhörde de personer som levde i och med naturen och som hade en stor kunskap om hur man kunde bota sjukdomar med naturmedicin. På den här tiden fanns ju inte nutida mediciner att tillgå i större utsträckning och sjukhus och läkare var ofta för avlägsna för att kunna nå i rimlig tid. Naturläkare som n'Lornz var i allmänhet det som stod till buds. Och deras förmåga var förbluffande.

Ta del av Bertas berättelse och några av de märkliga stordåd som n'Lornz utförde:

n' Lornz i Arvasli

Här nedan presenteras Lorents Pedersen, den kände naturläkaren i Arvasli, en norsk fjällgård nära gränsen ovanför Höberg i Hotagen. I Jämtland gick han alltid under benämningen n Lornz i Arvasli. Han levde mellan åren 1851 och 1924.

Det är en solig junidag uppe i Arvasli. Ute i liderna vandrar Lornz med näverkont på ryggen och enrotskorgar i händerna. Torra sommarkvarnar nyttjar han för att ta tillvara de örter han behöver till sina salvor, grötar och liniment. Växtplatserna vittjas varje år: fjällskrevorna med rosenrot, fjällbäckstränderna med kvanne, fjällgården Höberg med sina häggar. Neråt låglandet förser han sig med rölleka, gråbo, renfana – och vid Grufvelns stränder väntar skvattram.

De insamlade örterna torkas efterhand på murkammen under stora sjok av näver. Förrådet av medicinska örter måste säkras, ingen vet vilka sjukdomar som kommer att härja i bygderna framöver. Till Arvasli kommer allt fler för att söka bot för sina krämpor: gikt och sjönedrott (sendrag), bältros och kräftböld, ögon- och öronbesvär ...

Ibland kallas Lornz till svåra förlossningar eller till någon som plötsligt drabbats av olycka. Ibland blir han borta flera dagar i sträck för att bistå någon som svävar i livsfara. Men det händer också att man kommer med den sjuke till Arvasli. Arbetet på gården blir stört, barnen och hustrun måste ofta skynda sig ut för att inte störa behandlingen. Lornz förstår att han måste ta emot de sjuka på annan plats.

Nere i Häggsjövik ligger Sörgården, en liten gästgivaregård. En dag i veckan låter man ett av rummen stå till Lornz förfogande, men de dagarna blir så långa att de inom kort utökas till två. Stadsbor börjar också söka sig till den "norske naturlegeren" – ryktet om hans kunnande går som en löpeld både genom Jämtland och Tröndelagen.

En bit in på seklet öppnar Lornz en liten praktik i Östersund, där Traktören numera ligger. En januaridag kommer en läkare dit och har med sig en tolvårig flicka. På lasarettet förmår man inte bota henne, hon har tacklat av allt mer och nu undrar man om Lornz kan se vad flickan lider av. Man vet att Arvasligubben läser av sjukdomen i patientens ögon.

– Det här magra flickebarnet måste kureras under en längre tid, säger Lornz, och han får i uppdrag att ta henne med hem. Flickan bäddas ner i en skrinna och får hästtransport den långa vägen till Arvasli.

Vintern går och flickan får dagligen dricka av de infusioner Lornz bereder. En vacker dag går flickan ut på

trappan för att titta på renarna. Lornz, som är lapp, har ett tiotal matrenar. Besöken utomhus blir allt längre och en vårdag tar Lornz henne med sig till Östersund. På lasarettet gör man stora ögon. Flickan har ätit på sig och även återfått aptiten på livet.

Den 17 oktober 1908 har Lornz-Kersti satt på ett älgkok och flera av barnen är hemma. Lornz och dottern Ragnhild samtalar om möjligheten att bota kräftsvulster.

– Du förstår Ragnhild, man måste nog ha något extra torrt och finmalet om man ska kunna torka ut såna där halsknölar som mannen från Rödön hade.

– Är det därför du använder häggbarken, far?

– Joordu, häggbarken blir som fnöske om man torkar och pulvriserar den. Den ser ut att vara effektiv. Tror du att du kommer ihåg det, Ragnhild?

– Jag ska försöka far.

– Men glöm inte att först behandla med enbärsolja om det är inflammerat.

Kerstis älgkok är färdigt att serveras. Lornz har rest sig från soffan och står och ser nedåt vägen, den som leder till den svenska sidan. Väntar han någon? Plötsligt blir en yngling synlig där ute. Han står snart på tröskeln med andan i halsen:

– Du må komma Lornz! Britta får inte fram barnet, hon ligger bara och skriker. Det låter så hemskt!

Ynglingen bjuds till bordet, men Lornz får bråttom att förse sig med medikamenter och snabbt komma iväg. Det är fem kilometer till Höberg. Nu går det undan, men här har han sprungit många gånger och fötterna känner varje sten, varje tuva. När han närmar sig gården hör han skriken ...

Lornz gör vad han måste göra. När han tvättat sig grundligt ren i starkt såpvatten för han handen upp genom rosengången, vänder barnet och si! Förlossningen går som den ska gå – och både mor och barn överlever.

– Jag borde ha fått bud tidigare, säger Lornz. Den här flickan kommer att få ett bestående men, och han får rätt. Stina, som flickan döptes till, blev låghalt. Hon gifte sig så småningom och fick själv barn, vilka fortfarande är i livet. Det är bl a Stinas syster Hilma Lorentzon i Rörvattnet som har berättat detta.

En annan som fick hjälp från Arvasli var Gunilla i Höberg. Vid sin första förlossning höll hon på att förblöda. Bud skickades efter Lornz som infann sig och omedelbart stillade blodflödet. Men Gunilla var orolig och grep hårt tag i hans händer, och han fick ge sig tid att sitta kvar till sena kvällen för att lugna den nyblivna modern.

Lornz och hans hustru Kersti samlade på fjällgården med Arvaslifjället i bakgrunden. Till vänster om Lornz står sonen Arvid, till höger om Kersti dottern Ragnhild. Framför paret står barnbarnet Signe i ljus klänning och hon i ljus krage är Lornz yngsta dotter Brita.

Gunillas man, Johan Gustavsson i Höberg (f 1888), hade också Lornz att tacka för sitt liv. En novemberdag omkring 1910 hade han varit ute på tjäderjakt. När han skulle hem måste han över den 35–40 meter breda Grubbaldsån som just frusit till. Omkring stenarna i ån cirkulerade dock vattnet fritt i runda cirklar.

För att undersöka isens bärighet går Johan med bösan framför sig och stöter med kolven mot isytan. Det är en tvåpipig bössa, den ena laddad med hagel och den andra med kula (12,7 mm). Just när han passerat mitten av ån går plötsligt bösskolven genom isen. Johan hör ett skott avlossas, men bruset från ån gör att ljudet hörs avlägset. Han ser sig om – undrar om det är fler som är ute på fågeljakt. Då känner han hur bröstet blir varmt och han för handen upp till halsen. Den blir blodig! Han lyckas ta sig över ån och hem, men då svartnar det för hans ögon och han faller ihop. Gunillas bror Kalle skickas att hämta Lornz. Väl där blir han lugnad och får sätta sig ner och pusta ut.

– Nu blöder han inte längre, säger Lornz när han fått reda på Johans belägenhet. Så förser han sig med vad han anser behövt och så: på med skidorna. Huj, vad det går undan! Naturlegeren behärskar utförsloporna ner till Höberg.

Vad har Johan varit ut för? Lornz undersöker honom och kommer slutligen underfund om att jägaren skjutit sig genom halsen. Med hjälp av ett glasrör, som föres in där kulan gick in och vidare rakt igenom hålet, blir Lornz medveten om att någon svullnad som kan förhindra andningen inte har uppstått. Såröppningarna rengöres med desinficerande tinktur och Johan placeras i bästa sittläge. Gunilla undervisas om hur eftervården ska ske – men Lornz lovar att titta till Johan igen vid tillfälle.

– Du hade tur du Johan! säger Lornz några dagar senare. Hade den där kulan gått någon millimeter åt sidan hade den träffat pulsådern. När du klarade det här, förstår jag, att du kommer att bli en mycket gammal man.

Lornz visste nog inte hur sant han talade den gången. Johan kom att bli 104 år gammal, Krokoms kommuns äldste invånare. Han gick bort 1992. Uppgiftslämnare: Johans söner Gustav och Ivan.

År 1969 berättade Ingeborg Jonsson (född 1892), Gravbränna, följande: När jag var liten kunde jag inte gå. Benen bar mig inte. Men jag var ändå med när de andra barnen lekte hemma i byn Ansätten. Roligast var det när vi åkte nerför fjällslutningen ovanför byn. Jag kröp uppför och åkte som de andra på baken nerför. När jag var tre år tog far med mig till Lornz i Arvasli. Han bar mig på ryggen i en stor skrucka. Det var en sensommardag och vi stannade ibland och vilade och åt av blåbären längs stigen.

När vi kom fram satte far mig på soffan och jag minns hur den där mannen satt och tittade på mig. Sen lyfte han upp mig och bar mig fram och åter över golvet. När han satte ner mig igen, gjorde han det så försiktigt som vore jag gjord av porslin. Just det minns jag så tydligt, det kändes så ovant. Sedan fick jag smaka något ur en flaska i flera omgångar, medan Lornz kokade ihop något i en kastrull som blev tjockt och smetigt. Detta öste han ner i en näverburk och smorde därpå mina ben och höfter.

Det var rätt varmt, men han smorde så försiktigt samtidigt som han instruerade far hur han skulle göra. Från fötterna och uppåt skulle smorningen dras i långsamma, lätta drag – och proceduren skulle upprepas varje dag tills innehållet var slut. Flaskan jag smakat ur fick vi också med oss hem.

Efter en vecka, tycks jag minnas, kunde jag gå – och jag var mer än lycklig och alla i byn förundrades över lilla Imbor. Det jag minns tydligast från besöket i Arvasli var det Lornz sa till far: Du må være myttje snill mot denne lille piken! Han sa det flera gånger till far, som nickade till svar.

Att jag minns allt det här från tidiga barnaår så tydligt, beror kanske på att det pratades om det där besöket i Arvasli gång på gång – ja, så fort någon hälsade på i gården. Julen 1895, jag hade fyllt tre år i augusti, var min första verkliga jul. Jag fick följa mor till fjöset och stilla korna. Till Erik Larsas fick jag också gå på egna ben och höra Erik spela fiol när vi hade julleikan.

När Ingeborg berättade om detta för mig fick hon en intensitet i blicken och i sättet att berätta som hon annars inte visade.

Lornz dottersonhustru Benny Arvasli i Sørli, Norge, har mycket att förtälja om sin svärfar. Hon minns honom inte själv, men från bygderna omkring där hon bor, lever minnet och historierna om n' Lornz i Arvasli kvar. Så här skriver Benny i ett brev till mig den 30 augusti 1993:

”Roland i Bygget hadde store smerter i ene benet og ba Ol Jonsa om å hente Lorentz. Da Ole kom till Arvasli var han i foorskog men kom så småningom heim. Ole sprang ut og fortalte sitt ærende hvilket Lorents ba ham gå inn å vente så lenge. Dette var klokken 2 (14.00). Lorents kom inn, spiste og la seg å sov en time før han gjorde tegn til å bli med. De gikk over til Inderdal men da de kom til Roland hadde ikke han noen plager. Han kunne fortelle at de opphørte klokken 2 i dag.

Lorents brukte bo hos Ole så de gikk nedover, da de gikk forbi Moen sa Lorents: Berre gå du, je må inn hen for det er en person her inne som treng meg. Helt riktig – for der lå Beda deres barnebarn og holdt på blø ihjel etter en fødsel. Dette fortalte Beda selv til meg. Hun hadde Lorents å takke for livet sa hun.

Det skal være av sin far Peder Larsen Stensjøfjell han lærte å bruke urtene, ellers var Lorents gløgg og lærevillig så han lærte meget etter hvert. Det er meg fortalt at øyediagnosen lærte han av en tysker som kom dit og var hele sommeren. Likeledes lærte han da kjenskapen til Homeopati. Av ham fikk han vite hvor han fikk tak i bøker siden. Det var da i første rekke N Liljeqvists bøker han studerte. Den homeopatiske medisinen som da fantes var Mateimedlen som omfattet både piller og flytende. Den flytende ble smurt på nervepunkter på kroppen med god virkning.”

Nu i juletid ligger Arvasli höljd i snö. Stillhet råder på den öde fjällgården. Skarrn (fjällripan) knastrar sina karr, karr, karr ... och längre ner svarar röpan (dalripan) kock, kock, kock.

Bilaga 4. Bilder från förr

Bild 1: Vägen från bron. Så här såg det ut när man kom in till Rörvattnet från den gamla bron över Rörvattsån.

Bild 2: Den här gården, "Jontegår'n", tillhörde Rörvattnets äldre bebyggelse och revs i samband med hotellbygget i början av 1970-talet. Slalombacken kom sedan att byggas uppe i sluttningen till höger.

Bild 3: Bilden är tagen från lägdan (åkern) nedanför gamla affären. I bakgrunden ses Gösta Norlins hus. I förgrunden ett så kallat "hässjerö", det vill säga stommen på vilken man torkade höet inför vintern.

Bild 4: Bilden tagen från Angålbacken. I bakgrunden Lungret och det ännu omålade huset som Hjalmar Lindroth bodde i. Notera timmerrompan som ligger nere i sjön i väntan på att flottas utför Rörvattsforsen.

Bild 5: Bilden tagen från (ungefär) lägdan nedanför Peter Jonassons hus. Rörvattsån flödar i vårsolen. I bakgrunden på andra sidan ligger Kvarnmyra.

Bild 6: Åkermarken som nu är försvunnen framför det som nu är Henrik Nymans hus. I bakgrunden Lövnäset.

Bild 7: Två på sin tid välkända profiler i Rörvattnet. Hjalmar Lindroth i hatt och Albert Jonsson i vårsolen på vedbacken.

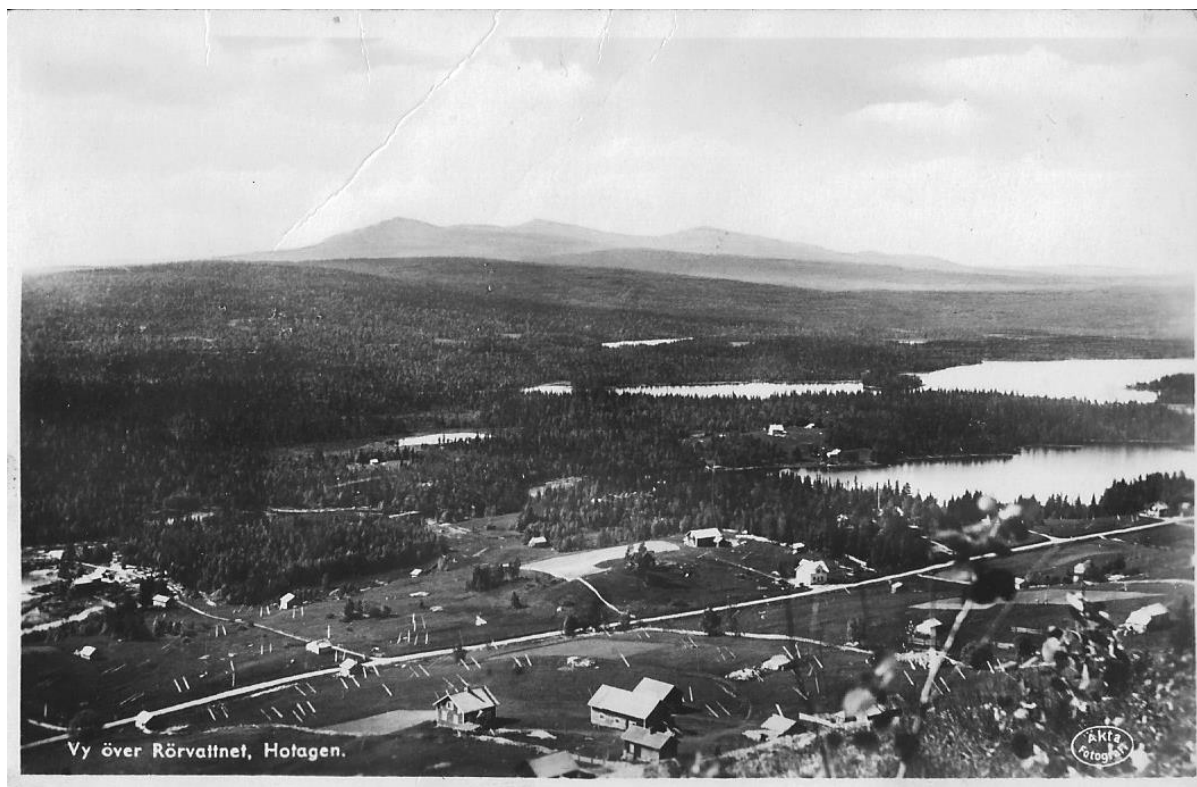

Bild 8: Vykort, sannolikt från 1950-talet. Jordbruket var fortfarande levande och de för tillfället hopställda hässjerörna ser ut som små luftvärnskanoner riktade mot söder.

Bild 9: Flygfotot togs under 1960-talets början samband med dokumentationen av Rörvattnet inför regleringen. "Sjögårn" i förgrunden. Det öppna jordbrukslandskapet med åkrar och ängar var förhärskande.

Bild 10: Den gamla bron nedanför nuvarande FiskeCampen. Efter uppdämningen på 1960-talet förvandlades den strida ån till lugnt vatten. Skogspartiet till höger kom att bilda en egen ö. Där byggnaderna fanns, är numera sjöbotten.

Bild 11: I mitten av 1960-talet började dammbygget vars bro kom att ersätta den gamla träbron.

Bild12: Ungefär 1970 var dammbygget färdigt och Rörvattnets yta hade växt i betydande grad. Forsen hade tystnat. Hotellet hade ännu inte börjat byggas. Det kom att placeras ganska mitt i bilden, liksom slalombacken.

Bild 13: Hotellet är på plats, liksom den nya affären i bildens vänstra kant.

Bild 14: Samma motiv som föregående bild. Hösten har kommit.

Bild 15: Inför uppdamningen i slutet av 1960-talet rensades alla strandytor som skulle läggas under vatten. Så här såg det ut innan vattnet började stiga till den nuvarande nivån.

Bild 16: Slalombacken i Rörvattnet. Omtyckt av många – saknad av ännu fler.

Bild 17: En gång i tiden – för länge sedan – såg det ut så här i Pellebuan. Vem kan tro det när man idag strövar omkring på platsen.